

Historik Václav Chaloupecký a Slovensko

JOSEF BLÜML - BOHUMIL JIROUŠEK
(ČESKÉ BUDĚJOVICE)

Národní vědecká historiografie na Slovensku de facto vzniká až ve 20. století, po vzniku samostatného Československého státu. Výrazným impulzem tu především bylo ustavení historických oborů na Filozofické fakultě nově vzniklé Komenského univerzity v Bratislavě.¹ Tato první generace profesionálních historiků, věnujících se dějinám Slovenska, ovšem přišla z Čech, z prostředí pražské Karlovy univerzity a své poslání do značné míry vnímala jako úkol státotvorný, jako úkol včlenit Slovensko (slovenské dějiny) do dějin československých.² Teprve postupně vyrůstá domácí - slovenská - generace historiků, z níž v meziválečném období vynikl především Daniel Rapant.³

Z českých historiků působících na Komenského univerzitě - delší či kratší dobu - lze jmenovat vedle Václava Chaloupeckého např. Kamila Kroftu, Josefa Borovičku, Miloše Weingarta či předčasně zemřelého Jana Heidlera.

Václav Chaloupecký (1882 Dětenice, okres Jičín - 1951 tamtéž) v tomto kontextu zaujímá zvláštní místo již tím, že na Slovensku prožil celé období první republiky. V letech 1919-1938 byl státním inspektorem archivů a knihoven na Slovensku, od roku 1922 docentem a

¹ Viz Dušan KOVÁČ, *Popoluška slovenskej historiografie - vlastné dejiny*, Historický časopis 52, 2004, s. 233-237.

² Obecně viz Jan RYCHLÍK, *Češi na Slovensku v letech 1918-1938*, in: Hana Zelinová (ed.), *Češi na Slovensku*, Martin 2000, s. 5-17. K působení českých historiků na Slovensku - včetně Václava Chaloupeckého - viz zvl. Ján MLYNÁRIK, *Českí profesori na Slovensku I. Českí profesori a ich slovenskí žiaci na Univerzite Komenského v rokoch 1919-1949*, Praha 1994, s. 163-169.

³ Tamtéž, s. 233. Také on však studoval v Praze - viz František KUTNAR - Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, Praha 1997, s. 939-941. Teprve během první republiky vyrůstají osobnosti typu Branislava Varsíka či Alexandra Húščavy.

od následujícího roku profesorem československých dějin na Filozofické fakultě Komenského univerzity v Bratislavě.⁴ Zatímco mnozí z českých profesorů na Slovensko pouze dojížděli přednášet, Václav Chaloupecký si byl vědom toho, že skutečný univerzitní profesor musí se svou univerzitou žít - a do Bratislavy se i s rodinou přestěhoval.⁵ Na Chaloupeckého vztah ke Slovensku se lze podívat dvojí optikou: skrze jeho spisy věnované slovenským dějinám a skrze jeho názory na Slovensko a Slováky, jak je vyjadřoval ve své soukromé korespondenci - zejména svému důvěrnému příteli Josefu Šustovi.⁶

Po dlouholetém, v zásadě spokojeném působení ve službách lobkovického archivu v Roudnici nad Labem⁷ se Václav Chaloupecký plně postavil

⁴ Jubilejních článků k životním jubileím Václava Chaloupeckého nevzniklo mnoho, neboť jeho šedesátiny připadly do doby, kdy protektorátní úřady již zastavily vydávání Českého časopisu historického i Časopisu Společnosti přátel starožitností českých, jeho úmrtí pak do situace, kdy komunistická moc znovu zastavila Český časopis historický - Chaloupeckého šedesátiny tak byly připomenuty dodatečně po válce (Rudolf HOLINKA, *K šedesátinám univ. prof. Dr. Václava Chaloupeckého*, ČSPS 49-50, 1941-1942, vydáno 1946, s. 266-272), místo nekrologu vyšla pouze studie Rudolf HOLINKA, *Chaloupeckého příspěvek vlastivědě*, ČSPS 60, 1952, s. 172-176. V poslední době Václava Chaloupeckého připomenul Jaroslav BOUČEK, *Rok 1915 v dopisech Václava Chaloupeckého*, *Historie a vojenství* 52, 2003, s. 49-58, kde se věnoval jeho vojenskému pobytu v Litoměřicích a Hradci Králové (působil tehdy jako ekonomický důstojník v nemocnici a následně u nádražního velitelství, později u záložního pluku v Krakově, neboť nebyl uznán způsobilým ke službě v poli - byl shledán způsobilým jen „k lokální službě“, ačkoli v roce 1905 se účastnil i vojenského cvičení v Mostaru). Jeho životopis - s důrazem na regionální zakotvení - přinesl i Jan VOLÁK, *Univ. prof. PhDr. Václav Chaloupecký*, *Listy starohradské kroniky* 25, 2002, s. 45-53.

⁵ Jeho manželka Ludmila, roz. Groeblová, také byla slovenského původu, vzdálená příbuzná Milana Rastislava Štefánika - viz J. VOLÁK, *Univ. prof. PhDr. Václav Chaloupecký*.

⁶ Pozůstalost Václava Chaloupeckého je uložena v Archivu Akademie věd České republiky v Praze, jeho dopisy Josefu Šustovi se nalézají ve fondu Josef Šusta ve Státním ústředním archivu v Praze. Z jeho rozsáhlejší korespondence je možno zmínit dopisy Josefa Pekaře (končí již rokem 1933), Hanuše Opočenského, Rudolfa Holinky, Vladimíra Klecandy, Josefa Borovičky, Jana Heidlera, Miloše Weingarta a Zdeňka Wirtha, naopak např. korespondence s Danielem Rapantem je zcela zanedbatelná.

⁷ Viz např. SÚA Praha, fond Josef Šusta, V. Chaloupecký J. Šustovi, nedat. (asi 1909): „*cítím se v Roudnici velmi spokojen, jmenovitě v úřadu, v zámku. Snad*

do služeb nového státu. Jeho letitá práce historika - zájem o dílo Františka Palackého, o české středověké církevní dějiny, jeho spolupráce s Českým časopisem historickým atd. - ho k univerzitní kariéře do značné míry předurčovala a dosud jí bránila pouze skutečnost, že při existenci jediné české univerzity nebylo možné s touto kariérou počítat, neboť veškeré profesorské stolice byly již od počátku 20. století obsazeny staršími žáky Jaroslava Golla a Antonína Rezka. Vznik dvou nových univerzit - v Brně a Bratislavě - tak uvolnil tento přetlak historiků a habilitace a profesury se výrazně rozrostly.

Chaloupeckého působení na Slovensku bylo skutečně vedeno snahou rozvíjet historii Slovenska, zároveň však i snahou poznat prameny k slovenským dějinám ve slovenských archivech⁸ - a také popularizovat dějiny ve venkovských oblastech; v říjnu roku 1923 tak například přednášel na Banskobystricku.⁹ S Josefem Šustou - jako pražským kolegou a bývalým ministrem školství - konzultoval možnosti rozvoje bratislavské Filozofické fakulty, doporučoval mu kolegy na stipendia do Československého historického ústavu v Římě (např. zakladatele slovenské orientalistiky Jána Bakoše) apod.¹⁰ Václav Chaloupecký ovšem samozřejmě zajížděl ke studiu

jsem tu dosud nezažil mrzuté hodiny. Místo moje má velmi mnoho příjemných a velmi málo nepříjemných stránek. Za ty příjemné děkuji z velké části samému knížeti."

⁸ Tamtéž, Bratislava 6. 8. 1925 - studoval např. v Kremnici či Bardějově: „Sbírám materiál k dějinám husitství i husitů na Slovensku. Mám toho už hezkou snůšku a celkový obraz vyvstává mi už v dosti určitých konturách."

⁹ Tamtéž, Bánská Bystrice 4. 10. 1923.

¹⁰ Tamtéž, Bratislava 27. 12. 1923: „Ujímám se této věci nejen proto, že jde tu o zjev na Slovensku skutečně vzácný - Slovák vědecky činný! -, ale také trochu z kollegiality. Počítáme totiž ve sboru s Bakošovou habilitací. Bohužel je to habilitace na obor, který vlastně nejméně potřebujeme. Jinak však nemáme mnoho štěstí. Starám se zejména o doplnění historie, ale nejde to. Brněnský Hrubý - odřekl. Borovička - vlastně také. Sloukal - není dosud ani habilitován a snad by jej i celý úvazek poněkud zatěžoval. Hlásil se Traube, ale jeho námluvy dopadly zase u nás negativně. Snad časem Rapant přijde v úvahu, ale to přece potrvá aspoň rok neb i dva. nevydal totiž dosud nic, co by mohlo být předmětem habilitace. Chci proto požádat pány z Brna (Glücklicha a Navrátila), aby tu všeobecnou historii suplovali. Tím získán byl by aspoň čas." Mnoho si tehdy Václav Chaloupecký sliboval i od jednání s Kamilem Kroftou. Podobně doporučoval do redakce *Ottova Slovníku naučného nové doby* za Slováky Pavla Bujnáka, jenž ovšem tehdy ještě působil jako profesor na pražské Karlově univerzitě (tamtéž, Bratislava 23. 10. 1925: „Z Martinčanů bych neradil nikoho, nikoli snad proto jen, že to jsou Martinčané, ale že mezi nimi není skutečně trochu nadprůměrného

archivního materiálu i do Pešti (Budapešti), stejně jako jednal o vydávání spisů z pozůstalosti zemřelého univerzitního kolegy a přítele Jana Heidle-
ra...¹¹

Zatímco počáteční působení českých profesorů na Slovensku se nese-
tkávalo s odporem inteligence, neboť je neměl kdo na univerzitách nahra-
dit, postupně se začala objevovat generace mladých Slováků, která se hlá-
sila o své místo na slunci. Po polovině dvacátých let se tak objevují první
problémy. V roce 1928 např. Václav Chaloupecký byl členem stavební a
knihovní komise univerzity, zasedal i v komisi pro sjednocení univerzit-
ních zákonů, oficiálně zastupoval Komenského univerzitu i Učenou spo-
lečnost Šafaříkovu v Bratislavě na kongresu historických věd v Oslo,
ovšem v Bratislavě viděl spíše problémy.¹²

Již v roce 1925 napsal: „Dnes je skutečně na Slovensku největší nebez-
pečí, abychom my Češi svoji systematickostí a svým „organizačním talen-
tem“ neznemožnili vůbec Slovákům návrat k jazyku jich otců a dědů. Fakt
je, že slovenštinu pěstují na Slovensku po výtce jen kruhy české, z nichž
někteří pokládají již skoro za příhamu okolnost, že se narodili a vyrostli
v Čechách. Při nejmenším neradi vidí, aby se o tom mluvilo. Chtěli jsme
Slováky počestit, místo toho oni nás poslovenšťují. Slováci sami mluví ja-
kousi skutečně československou haťmatilkou, anebo maďarsky. Maďaršti-
na za nynějšího politického režimu zcela ztratila příděch něčeho, co uti-
skuje a co se vnucuje, a stala se Slovákům milou, rodinnou řečí, v níž se tak
lehce a bez potíží možno vyjadřovat i o pojmech velmi abstraktních, kdežto
slovenština nutí je stále, aby vymýšleli si slova a věty, která by byla od-
chylná od obou kulturních jazyků, s nimiž Slováci nyní přicházejí do styku,
od češtiny i od maďarštiny.“¹³

Již na podzim roku 1927 se dostal do sporů s agrární stranou na Slo-
vensku, s okruhem spolupracovníků politika a (teoreticky) i profesora mo-
derních slovenských dějin na bratislavské univerzitě Milana Hodžy, v té

člověka“). Viz i tamtéž, Bratislava 21. 5. 1928, kde uvádí, že ze světových dějin
se učí jen antika (supluje brněnský profesor Vladimír Groh) a pak až 19. a 20.
století, které učí Josef Borovička - a i ten přednáší jen sporadicky.

¹¹ Tamtéž, Bratislava 8. 1. 1924 a Bratislava 6. 8. 1925. Od Heidlerovy smrti
v roce 1923 se cítil v Bratislavě ve svém snažení osamocen - viz tamtéž, Brati-
slava 21. 5. 1928.

¹² Tamtéž, Bratislava 20. 2. 1928 a Bratislava 21. 3. 1928 - zároveň byl na uni-
verzitě i ředitelem zkušební komise pro historiky.

¹³ Tamtéž, Bratislava 23. 10. 1925.

době ministra školství Československé republiky.¹⁴ V Chaloupeckého okolí se tehdy dokonce spekovalo o tom, že Milan Hodža (přesněji generální tajemník agrární strany na Slovensku Seďa) uvažuje o zrušení bratislavské Filozofické fakulty. Jakkoli to i Václavu Chaloupeckému připadalo absurdní, přece jen spory o psaní Šafařík - Šafařík (prosazoval Hodža) se ho dotýkaly, navíc: „*Hodža by si tuším přál, aby se věda na filosofické fakultě více řídila podle jeho politiky a také jí více sloužila. A tak nevím, z které strany vlastně vítr vane. To je jisté, že filos. fakulta, jakožto nejživější z celé university, nikomu na Slovensku dosud k srdci nepřirostla. Každý by si přál, aby fakulta dělala něco jiného, než vlastně dělá. A nespokojenost je především v tom, že se těm českým chasníkům nedá dost dobře poroučet. Před jistým časem mluvil jsem o naší fakultě s Fajnozem, který tlumočil mi asi názor Slováků v tom smyslu, že než takovou universitu, jaké je, Slováci prý nechtějí raději žádnou. Celý duch její zdá se jim „nenašský“, nerodinný, pocítují trpce, že na řízení university, na obsazování stolic, nemají vůbec vlivu a odtud to zklamání. Jsou ovšem hříchy a to hříchy velmi těžké i na naší straně. A filosofická fakulta má tu také vůdčí postavení. Z 18 profesorů na fakultě jich 12 dojíždí; ovšem z min. škol. spíše favorisované než potlačované. Co bychom si tak asi pomysleli o francouzské vojenské misii, kdyby místo v Bratislavě neb v Brně bydlela ve Vídni a k nám v určité dny pouze dojížděla! ... Vy znáte zajisté moje dosti skeptické stanovisko k naší fakultě už z doby, když se zřizovala. Snad by nám skutečně dvě řádně vzbudované university postačily. Ale dnes je na tyto úvahy už pozdě.*“¹⁵ Spory s Milanem Hodžou se ovšem promítaly i do publikovaných a veřejných projevů - zatímco Hodžy se dotkly Chaloupeckého zmínky (o něm)

¹⁴ K němu a jeho názorům viz alespoň Natalie KRAJČOVIČOVÁ, *Agrarismus v politice Milana Hodžu*, in: Jiří Šouša - Daniel E. Miller - Mary Hrabik Samal (edd.), *K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách*, Praha 2001, s. 109-118 a Alena BARTLOVÁ, *Dr. Milan Hodža vo funkcii ministra poľnohospodárstva*, in: tamtéž, s. 119-131 (zde i další literatura).

¹⁵ SÚA Praha, fond Josef Šusta, V. Chaloupecký J. Šustovi, Bratislava 27. 10. 1927. Chaloupecký zde upozorňuje i na skutečnost, že budovat fakultu ze Slováků dosud nelze, neboť nemají kvalitní uchazeče, Milan Hodža by podle něho uvítal i katolictější ráz fakulty. Uvádí zde mj. i toto: „*To je jisté, že - kromě socialistické oposice - nikdo fakultu hájit nebude. Ba ani ne všichni její členové, kteří léta už pošilhávají po stolicích na pražské universitě a mají přesně v evidenci data o stáří svých pražských starších kolegů.*“

v Českém časopise historickém, Chaloupeckému vadil Hodžův (publikovaný) projev na Martinských slavnostech.¹⁶

Chaloupecký cítí své postavení na Slovensku jako tíživé, přesto nepřestává bojovat. Na léto vždy mizí k odpočinku do Čech - do rodných Dětenic, aby si oddechl od „malichernosti“ Bratislavy.¹⁷ Jako nastávající děkan Filosofické fakulty Komenského univerzity píše: „*A oddýchli jsme si zase v našem prostředí (tj. Dětenicích - pozn. autorů) od toho slovenského svinstva. Je vidět, že se naše naděje, vkládané v dobách revolučních do Slovenska, nesplnily. I my, kteří už celé desetiletí působíme na Slovensku a snad jsme i vykonali něco pro kulturní povznesení této nešťastné země, zůstáváme tu povždy nevitányi cizinci. Nemám na mysli sebe, jenž jsem tu prodělal občas nějakou šarvátku, ale všechny bez výjimky. Bůh sám ví, kde se v té zemi a v těch lidech bere ta kulturní odolnost a ta vis inertiae proti všemu rozumnému a logickému. Je však patrné, že naše strážlivé a prosté metody se tu neosvědčují. Snad jsme tu měli raději zakládat bratrstva tajemství krve Kristovy a mystická sdružení neposkvrněné Panny Marie - s politickým pozadím, a nikoli vědecké semináře a instituce se snahou po západoevropské ideologii. A v historii heroické lži, po kterých separatistické Slovensko tolik touží. Mám dojem, že jsme tu nyní po desíti letech více cizinci, než když jsme sem přišli. A tak jako v kolonii. Často jsem si Vám již stěžoval na své kollegy, kteří sem jen dojíždějí. Ale pomalu přicházím k názoru, že to je vlastně nejsprávnější poměr k této zemi. Nechci být pessimistou, protože široké massy podléhají prý daleko více, než intelligence, západnímu proudu z „historických zemí“, ale s těmi my vlastně nepřijdeme do styku.*“¹⁸

Václav Chaloupecký tak postupně směřoval k tomu, co dříve u svých kolegů kritizoval, tedy ke snaze Slovensko opustit. Došlo k tomu však za okolností, které sám původně neočekával. Ve školním roce 1937/1938

¹⁶ Tamtéž, Bratislava 18. 9. 1928. Šlo o Chaloupeckého studii (zvl. otisk Václav CHALOUPECKÝ, *Martinská deklarace a její politické osudy*, Praha 1928), kde odmítal autonomistické cíle této deklarace. K tématu se vrátil znovu v knize Václav CHALOUPECKÝ, *Zápas o Slovensko 1918*, Praha 1930, kde zdůraznil nepřipravenost Slováků na změnu poměrů, minimální kulturu, „slovenský defaitismus“ - aktivity vedoucí k Martinské deklaraci vidí až na jaře roku 1918. Převážně se zde ovšem věnuje „velké“ politice - jednání politiků o Československu a Maďarsku, jednání Edvarda Beneše v Paříži apod.

¹⁷ SÚA Praha, fond Josef Šusta, V. Chaloupecký J. Šustovi, Bratislava 18. 9. 1928.

¹⁸ Tamtéž, Bratislava 19. 9. 1929. Děkanem fakulty byl ve školním roce 1929/1930.

byl Václav Chaloupecký rektorem Komenského univerzity, ovšem zároveň vyjednával o svém přechodu na Karlovu univerzitu do Prahy, kde se již počátkem roku 1937 uvolnila - úmrtím Josefa Pekaře - profesura československých dějin.¹⁹ Svůj odchod ovšem oddaloval - po skončení rektorské funkce chtěl pobýt ještě jeden semestr v Bratislavě - předat tak bezproblémově úřad svému nástupci, zařídít v klidu prodej domu a stěhování...

Čas však vše měnil. Zimní semestr 1938/1939 již v Bratislavě neprožil. Po létě stráveném v Dětenicích nedaleko Českého ráje se snažil své jmenování v Praze naopak ze všech sil urychlit. Mnichov 1938 a slovenský separatismus z něho udělali běžence ještě dřív, než došlo k autonomii Slovenska: „*Na Slovensku, jak asi víte, vyvíjejí se události pro Čechy tam působící a také pro naše kolegy na universitě krajně nepříznivě. V podstatě, jak se na to dívám, je to revoluce slovenských maďarónů proti předpřevratovým Slovákům a Čechům. Kdo je v pozadí, je těžko říci. Prý Německo. Katastrofu tam způsobila asi stejně Masarykova víra ve všemohoucnost demokracie, jako Hodžova slovenská politika, který si pěstoval slovenský rozkol pro svoje osobní ambice. Až nyní se mu vymknul z rukou a přerostl mu přes hlavu.*”²⁰

Druhý pohled na Chaloupeckého působení na Slovensku je možný skrze jeho vědecké dílo. Samozřejmě zde není možné vypočítávat veškeré jeho dílo - a to ani ve vztahu ke Slovensku, nicméně je třeba vyjít z toho, že Václav Chaloupecký své působení na slovenské vysoké škole vzal zcela vážně. Odpovědně se začal seznamovat s dějinami Slovenska - či spíše stojí na počátku tvorby slovenských dějin, jakkoli ne všechny jeho názory pozdější slovenská historická věda akceptovala. Již jeho proklamativní přednáška při vstupu na Komenského univerzitu nazvaná Československé dějiny (1922) je svědectvím o tom, že Chaloupecký vnímal české a slovenské dějiny jako jeden celek, jako jednotné československé dějiny.²¹

¹⁹ Tamtéž, Bratislava 16. 2. 1938.

²⁰ Tamtéž, Dětenice 1. 11. 1938. Od jara 1939 tak Václav Chaloupecký působil na Karlově univerzitě v Praze, vedle výuky se staral např. o převedení docentury Rudolfa Holinky do Prahy. Na podzim 1939 však byla na Karlově univerzitě zastavena výuka; k výuce se tak vrátil až v roce 1945 a vyučoval zde až do své smrti. Oficiálně byl Václav Chaloupecký pražské (československé) vládě k dispozici až rozhodnutím slovenské autonomní vlády z 19. 12. 1938 - viz Hana HLÓŠKOVÁ, *Působenie Franka Wollmana na Slovensku v kontexte dejín folkloristiky*, in: Ivo Pospíšil - Miloš Zelenka (edd.), *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět. Brněnské texty ke slovakistice VI*, Brno 2004, s. 32.

²¹ Srovnej např. F. KUTNAR - J. MAREK, *Přehledné dějiny*, s. 718.

Tomuto - v zásadě masarykovskému - stanovisku zůstal věren po celé své působení na Slovensku, aniž by zohlednil slovenskou emancipaci - národní vědomí Slováků odmítajících čechoslovakismus jako jednotný národní program. K zamyšlení nad jednotou našich dějin ho vedla např. studie k samým počátkům národního vědomí západních Slovanů - již za Pribiny se ukazovala jednota církevních dějin Čech, Moravy a Slovenska.²² Pokus znovu připojit Slovensko k Moravě - podle Chaloupeckého - definitivně selhal za Přemysla Otakara II., který se pokoušel obnovit říši Svato-plukovu.²³ V roce 1923 ovšem vydal svou zakladatelskou práci *Staré Slovensko*, již věnoval památce svého přítele a kolegy Jana Heidlera.²⁴ Zdůrazňoval zde dávnou samostatnost Slovenska, kdy do 11. století Slovensko vnímal jako zvláštní úředlné knížectví v rámci Uher. Jako svůj cíl si vytkl „ukázati a dokázati existenci Slovenska, jakožto zvláštní individuality geografické a historické.“²⁵ Jako důležitý okamžik ve slovenských dějinách viděl 13. století, kdy kolonizace změnila původní národnostní charakter Slovenska a kdy se tudíž počala postupná proměna „této krajiny ze země české v zem uherskou. ... Přerod tento nebyl nikdy dokončen, protože stála mu v cestě sama příroda. ... Slovensko zůstává s Moravou jednotným celkem geografickým, jazykovým a kulturním i za doby, kdy politická hranice dělila je ve dvě. Československá kultura podmaňuje si pak slovenské ba i neslovenské živly, které kolonizace přivedla do země a do její[ho] pomezí. Tím vším položeny byly základy ke kulturním dějinám pozdějšího středověku na Slovensku a vlastně i základy Slovenska nynějšího. Odtud pak dějiny Slovenska dostávají své zvláštní zabarvení a svůj individuální ráz na řadu století: jsou to dějiny země, která sice politicky patří k Uhrám, avšak

²² Václav CHALOUPECKÝ, *Nitra a počátky křesťanství na Slovensku*, in: Václav Chaloupecký - Ján Hofman, *Dva články o Pribinovi*, Praha - Bratislava b. d., s. 3-18, zvl. s. 16. Doložit česko-slovenské styky se pokusil i studií, kde hledal souvislosti mezi ostřihomským arcibiskupem a opatem břevnovského kláštera, jež ztotožnil do jedné osoby: viz Václav CHALOUPECKÝ, *Radla-Anastasius, druh Vojtěchův, organisátor uherské církve*, Bratislava 1, 1927, s. 210-228. Do tohoto komplexu zájmů lze zahrnout i jeho práci o kolonizaci Podkarpatské Rusi - viz Václav CHALOUPECKÝ, *Dvě studie k dějinám Podkarpatska*, Praha 1925.

²³ Václav CHALOUPECKÝ, *Uherská politika Přemysla Otakara II.* Zvláštní otisk z Pekařova sborníku (*Od pravěku k dnešku I*, Praha 1930), s. 130-188, s. 188: „Na Moravském poli bojovalo se ... také o budoucí osud Slovenska, o to, bude-li příště patřit ke koruně české, či ke koruně uherské.“

²⁴ Václav CHALOUPECKÝ, *Staré Slovensko*, Bratislava 1923.

²⁵ Tamtéž, s. 287.

v ohledu kulturním nepřestává žít s českým západem.²⁶ Objevnost jeho toponomastických výzkumů, jeho orientace ve slovenské geografii, správních a církevních (ostřihomská arcidiecéze) poměrech byla obdivuhodná, Slovákům přesto nepochybně vadila zdůrazňovaná závislost na Čechách. Přesto lze tuto práci považovat za zakladatelský spis slovenské historické vědy ve smyslu teritoriálního vymezení slovenských dějin.

Z jeho dalších aktivit bychom měli zmínit především jeho ediční činnost. Podobně jako v Čechách v 19. století plnil svůj úkol upozornit na existenci národního jazyka v minulosti *Archiv český*, ediční řada založená Františkem Palackým pro vydávání česky psaných písemností, na Slovensku se pokusil tuto tradici založit Václav Chaloupecký. Jako první svazek plánované ediční řady *Slovenský archiv*, vydaný Učenou společností Šafaříkovou v Bratislavě a Československým státním ústavem historickým

v Praze, vydal edici nazvanou *Středověké listy ze Slovenska*, kde zveřejnil „národním“ jazykem psané písemnosti, kde však také odmítl termín bibličtina, neboť v češtině odmítal vidět import náboženského charakteru, nýbrž běžnou řeč lidu, která začíná ustupovat teprve v 16. a 17. století, nejspíše jako důsledek valašské kolonizace, která rozrůznila středo- a východoslovenská nářečí.²⁷ Již o několik let dříve vydal i *Knihu žilinskou*, která je nejstarší „národním“ jazykem psanou právní památkou Slovenska.²⁸

Dokladem Chaloupeckého snahy podpořit cíle československé politiky na Slovensku - a tím samozřejmě i nezávislost Slovenska na Uhrách - jsou i některé další jeho drobné práce, které stojí za zmínku. Např. v časopise Bratislava uveřejnil svou studii *Slovenské diecese a tak řečená apoštolská práva*, v níž se pokusil argumentovat pro nové vymezení ostřihomské a jagerské církevní provincie podle státních hranic.²⁹ Jako nutnou změnu viděl především změnu ostřihomské provincie, která je skoro celá

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Václav CHALOUPECKÝ (ed.), *Středověké listy ze Slovenska*, Bratislava - Praha 1937, zvl. s. XVI-XVII (úvod).

²⁸ Václav CHALOUPECKÝ (ed.), *Knihy žilinská*, Bratislava 1934. Svazek byl vydán v edici *Prameny Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě* a věnoval ji zakladateli slovenské chirurgické školy Stanislavu Kostlivému, který také po vzniku Československa přesídlil z Prahy do Bratislavy, aby v roce 1938 musel uprchnout zpět do Čech. I zde se Václav Chaloupecký v předmluvě staví k celé záležitosti z pozic čechoslovakismu.

²⁹ Václav CHALOUPECKÝ, *Slovenské diecese a tak řečená apoštolská práva*, Bratislava 2, 1928, s. 1-69.

na Slovensku - mimo jejího sídla. Argumentuje změnami hranic diecézí již v minulosti, kdy to dělal uherský král, nyní to tedy může udělat československá vláda. Tato historická argumentace odmítá tezi o propůjčení těchto práv uherským panovníkům církvi (vyskytující se již ve 12. století) jako založenou na falzech a tudíž nepřijatelnou pro nový stát.

Podobnou snahou byl nejspíše veden při svém výkladu o slovenském státním znaku, jakkoli zde mu historický výzkum pravděpodobně nepotvrdil jeho původní záměry.³⁰

Od třicátých let byl Václav Chaloupecký Josefem Šustou přiveden ke spolupráci na *Dějínách lidstva*, redigovaných Josefem Šustou, kdy se věnoval formování křesťanských států ve střední Evropě přibližně v době ottonské renesance.³¹ Díky tomu se Václav Chaloupecký slovenským otázkám již víceméně nevěnoval,³² jakkoli např. jeho zájem za druhé světové války o legendy, mj. i moravskopanonské, svědčil o kontinuitě jeho vědeckého díla. K slovenské problematice se vrátil ještě po druhé světové válce, kdy se důkladně věnoval valašské kolonizaci na Slovensku.³³ Přes množství nového materiálu ovšem myšlenkově zůstal věrný svým předchozím tezím o valašské kolonizaci jako určujícím mezníku vývoje slovenského národa, včetně jazykového rozrůznění slovenského jazyka, což slovenská historiografie i jazykověda odmítla.

Václav Chaloupecký byl v mnoha svých názorech slovenskou historiografií odmítnut, neboť jeho čechoslovakistické stanovisko se rozcházel se slovenskou národní emancipací, přesto je třeba říci, že patří k zakladatel-

³⁰ Václav CHALOUPECKÝ, *O znaku Slovenska*, Zvláštní otisk studie (Fridrichův sborník, Praha 1930), s. 154-176 - viz např. s. 175: „Znak, jenž dnes platí za slovenský, je v podstatě, původně zcela nepochybně, starobylým znakem státu uherského a nikoli znakem Slovenska...“, jehož „... tři zelené vršky byly přebarveny na modro a zharmonizovány tak v slovanskou trikoloru“.

³¹ K tomuto kolektivnímu dílu srovnej Jiří LACH, *Josef Šusta a Dějiny lidstva*, Olomouc 2001 a Josef BLÜML, *Šustovy Dějiny lidstva*, in: *Věda v českých zemích za druhé světové války*, Praha 1998, s. 271-278.

³² Z této doby lze přesto zmínit jeho studii o univerzitě založené ostříhomyjským arcibiskupem Petrem Pazmánym - viz Václav CHALOUPECKÝ, *Universita P. Pazmánya a Slovensko (1635-1935)*, Bratislava 1935.

³³ Václav CHALOUPECKÝ, *Valaši na Slovensku*, Praha 1947. V roce 1946 ovšem pronesl i přednášku František Palacký a Slovensko, následujícího roku přednášku O historických vztazích mezi Čechy, Moravany a Slováky apod. (rukopisy se nalézají v jeho pozůstalosti v Archivu AV ČR). Naopak již z konce dvacátých let pochází rukopis Historický seminář v prvním desetiletí University Komenského (tamtéž).

ským osobnostem moderní slovenské historiografie, třebaže psal zásadně česky. Samozřejmě že slovenská historiografie - jakkoli převážně neprofesionální - existovala již v 19. století a její kronikářské a jiné tradice lze hledat i dále do minulosti, jde však do značné míry o tradice publicistické a politické. Teprve se vznikem Komenského univerzity se výrazně objevuje nové metodické školení, v zásadě pozitivistické, které - i díky Václavu Chaloupeckému - přispěje k rozvoji.

Příspěvek vznikl s podporou Grantové agentury České republiky, grant 409/04/0140.

